

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI

KHOA VĂN HÓA HỌC

**BIẾN ĐỔI VĂN HÓA DÒNG HỌ TRẦN
THÔN TRUNG HƯNG, XÃ MAI TRUNG,
HUYỆN HIỆP HÒA, TỈNH BẮC GIANG**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP ĐẠI HỌC

Sinh viên thực hiện: Trần Thị Hoàng Anh

Người hướng dẫn khoa học: Th.s: Nguyễn Thành Nam

HÀ NỘI - 2015

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt quá trình thực hiện đề tài, tôi đã nhận được nhiều sự quan tâm giúp đỡ và động viên. Vì vậy tôi gửi lời cảm ơn tới những người đã dõi theo hay sát cánh bên tôi, để giúp đỡ tôi hoàn thành đề tài của mình.

Trước hết, tôi xin được bày tỏ lòng cảm ơn chân thành tới ThS. Nguyễn Thành Nam – giảng viên khoa Văn hóa học là người đã trực tiếp hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu và hoàn thành khóa luận này.

Tôi cũng xin gửi lời cảm ơn đến ông Trần Văn Thái – trưởng họ Trần thôn Trung Hưng là người đã cung cấp cho tôi nhiều thông tin quý báu trong quá trình khảo sát làm bài.

Xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo giảng dạy tại khoa Văn hóa học, trường Đại học Văn hóa Hà Nội, gia đình và bạn bè đã tạo điều kiện thuận lợi, giúp đỡ tôi trong quá trình khảo sát, thu thập thông tin, tài liệu liên quan đến đề tài.

Xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 04 tháng 5 năm 2015

Sinh viên

Trần Thị Hoàng Anh

DANH MỤC BẢNG CHỮ VIẾT TẮT

Chữ viết tắt	Chữ viết đầy đủ
Gs:	Giáo sư
KHXH:	Khoa học xã hội
Nxb:	Nhà xuất bản
PGS:	Phó Giáo sư
STT:	Số thứ tự
Tr:	Trang
TS:	Tiến sĩ
Th.s:	Thạc sĩ
UBND:	Ủy ban nhân dân

MỤC LỤC

DANH MỤC CHỮ CÁI VIẾT TẮT

MỞ ĐẦU.....3

Chương 1: CƠ SỞ LÝ THUYẾT VỀ DÒNG HỌ VÀ BIẾN ĐỔI VĂN HÓA DÒNG HỌ11

1.1. Dòng họ và văn hóa dòng họ 11

1.1.1. Khái niệm Dòng họ..... 11

1.1.2. Văn hóa dòng họ 14

1.2. Biến đổi văn hóa dòng họ 24

1.2.1. Biến đổi văn hóa 24

1.2.2. Biến đổi văn hóa dòng họ 31

Chương 2: BIỂU HIỆN BIẾN ĐỔI VĂN HÓA DÒNG HỌ TRẦN THÔN TRUNG HUNG, XÃ MAI TRUNG, HUYỆN HIỆP HÒA, TỈNH BẮC GIANG 33

2.1. Khái quát về dòng họ Trần và những yếu tố văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng, xã Mai Trung, Hiệp Hòa, Bắc Giang..... 33

2.2.1. Nguồn gốc, sự hình thành và phát triển của dòng họ Trần thôn Trung Hưng..... 33

2.2.2. Những yếu tố văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng 37

2.2. Biến đổi văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng..... 53

2.2.1. Biến đổi văn hóa vật thể 53

2.2.2. Biến đổi văn hóa phi vật thể 58

Chương 3: MỘT SỐ GIẢI PHÁP BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ VĂN HÓA DÒNG HỌ TRẦN THÔN TRUNG HUNG, XÃ MAI TRUNG, HIỆP HÒA, BẮC GIANG TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY 63

3.1. Đánh giá thực trạng và nguyên nhân biến đổi văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng, xã Mai Trung, huyện Hiệp Hòa, Bắc Giang.. 63

3.1.1. Đánh giá thực trạng biến đổi.....	63
3.1.2. Nguyên nhân biến đổi.....	71
3.2. Một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng, xã Mai Trung, Hiệp Hòa, Bắc Giang.....	72
3.2.1. Giải pháp từ chính quyền địa phương	72
3.2.2. Giải pháp từ các gia đình, cá nhân trong dòng họ	75
KẾT LUẬN.....	78
TÀI LIỆU THAM KHẢO	80
PHỤ LỤC.....	81

MỞ ĐẦU

1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Dòng họ đóng một vai trò quan trọng không thể thiếu trong quá trình dựng nước và giữ nước của dân tộc Việt Nam. Cây có gốc có rễ, người có nguồn có cội, bởi thế mà nhiều người Việt, dù đã sống xa Tổ quốc nhưng vẫn hướng lòng về xứ sở, về cội nguồn thiêng liêng của mình.

Là một hiện tượng lịch sử xã hội đặc biệt, dòng họ mang tính phổ quát của nhân loại. Với người Việt, dòng họ là thành tố của văn hóa làng, văn hóa dân tộc. Và văn hóa của một quốc gia, dân tộc bao giờ cũng có nguồn cội từ gia đình và dòng họ. Gia đình, dòng họ chính là trường học đầu tiên giáo dục con người, bồi dưỡng nhân cách để hình thành nên những con người văn hóa cho đất nước.

Quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước đang ngày càng diễn ra nhanh chóng, cùng với đó thì xu hướng trở về với cội nguồn, giữ gìn và bảo tồn bản sắc văn hóa cũng được đẩy mạnh. Dòng họ đồng nghĩa với cội nguồn, là lòng yêu nước, tâm thức cộng đồng trong mỗi cá nhân. Tìm về dòng họ, tìm về cội nguồn chính là tìm về truyền thống tốt đẹp của dân tộc mình.

Vấn đề dòng họ và nghiên cứu về dòng họ đã được nói đến từ lâu trong lịch sử nước ta. Từ những năm giữa thập kỉ 80 của thế kỉ XIX trở lại đây thì vấn đề dòng họ, văn hóa dòng họ càng được nhiều người nhắc đến hơn. Nghiên cứu văn hóa dòng họ cho ta thấy được những nét cơ bản về quá trình hình thành và phát triển các dòng họ, vai trò của dòng họ đối với sự phát triển của làng xã, đất nước cũng như góp phần vào tìm hiểu văn hóa dân tộc.

Vì những lý do trên tôi chọn vấn đề “ *Biến đổi văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng, xã Mai Trung, huyện Hiệp Hòa, tỉnh Bắc Giang*” làm đề tài khóa luận tốt nghiệp. Đây là dòng họ cần được nghiên cứu để thấy được những mặt

mạnh, truyền thống tốt đẹp cũng như hạn chế và sự biến đổi của dòng họ để có những đề xuất, giải pháp vào việc xây dựng văn hóa dòng họ phù hợp với xu hướng phát triển của đất nước trong giai đoạn hiện nay. Bên cạnh đó, là một người con của địa phương, tôi mong muốn được đóng góp một phần công sức vào việc bảo lưu và phát triển di sản văn hóa của quê hương.

2. TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU

Vấn đề văn hóa làng xã đã được một số học giả trong và ngoài nước nghiên cứu từ rất sớm. Trước năm 1945, đã xuất hiện nhiều công trình nghiên cứu có giá trị tham khảo như *Việt Nam văn hóa sử cương*[1] của Đào Duy Anh, *Việt Nam Phong tục*[3] của Phan Kế Bính ... Những công trình này đã phác thảo khá đầy đủ diện mạo của làng quê Việt Nam truyền thống từ mô hình quản lý làng xã đến phong tục tập quán, nếp sống của người nông dân đồng bằng Bắc Bộ trước Cách mạng tháng Tám.

Từ sau năm 1945, việc nghiên cứu gia đình, dòng họ và làng xã càng được đẩy mạnh, tập trung vào những vấn đề cụ thể. Trước hết có thể kể đến công trình *Xã thôn Việt Nam* của Nguyễn Hồng Phong [9]. Năm 1977 – 1978, Viện sử học tổ chức biên soạn và xuất bản hai tập *Nông thôn Việt Nam* [11] trong lịch sử, tập hợp các bài viết của nhiều tác giả, trong đó có đề cập đến nhiều lĩnh vực thuộc làng xã, dòng họ và gia đình. Năm 1984, tác giả Trần Từ ra mắt người đọc công trình *Cơ cấu tổ chức của làng Việt cổ truyền ở đồng bằng Bắc Bộ* [10].

Từ năm 1990 đến nay, nhiều công trình nghiên cứu về làng xã, dòng họ đã được xuất bản như: *Làng Việt Nam một số vấn đề kinh tế - xã hội* [4] của Phan Đại Doãn; *Quan hệ dòng họ ở châu thổ sông Hồng* của Mai Văn Hai và Phan Đại Doãn [5]... Đây là những công trình khoa học có giá trị tham khảo tốt khi nghiên cứu về văn hóa dòng họ nói riêng và làng xã nói chung.

Tiêu biểu hơn cả là tập *Văn hoá dòng họ Việt Nam* của nhà Nghiên cứu văn hoá Đỗ Trọng Am đã được Nhà xuất bản Văn hoá Thông tin ấn hành quý I. 2011. Tác phẩm đã nêu lên được nguồn cội, lai lịch của các dòng họ Việt Nam, cũng như sự thay đổi, sự phát tán trên khắp đất nước (và cả ra nước ngoài) của nhiều dòng họ... Phần quan trọng của sách, tác giả giới thiệu về văn hoá, nền nếp gia phong của các dòng họ và nhiều tư liệu khác... Theo tác giả, nước ta có 54 dân tộc gồm 209 dòng họ. Nếu mỗi gia đình là một tế bào của xã hội thì mỗi dòng họ là một tế bào lớn đã làm nên dân tộc, làm nên đất nước. Suốt chiều dài lịch sử, từ thời các vua Hùng dựng nước, các dòng họ đã chung lưng đấu cật chống thiên tai, địch hoạ làm nên một đất nước hoà bình, độc lập như hôm nay.

Qua Văn hoá dòng họ Việt Nam của Đỗ Trọng Am người đọc được hiểu thêm một cách sinh động về lịch sử dân tộc, thấy được những đóng góp lớn lao cho đất nước, cho dân tộc của các dòng họ. Đây là một cuốn sách, một tư liệu quý cần có sự trao đổi bổ sung, nhất là của các nhà lịch sử, các nhà khoa học chuyên sâu.

Ngoài ra nhiều cuộc hội thảo đã diễn ra như: *Văn hóa các dòng họ ở Nghệ An với sự nghiệp thực hiện chiến lược con người Việt Nam đầu thế kỉ XXI*, *Văn hóa dòng họ ở Thái Bình*.... Những cuộc hội thảo này đã bước đầu đưa ra hệ thống lý luận về văn hóa dòng họ nói chung và giúp chúng ta có cái nhìn toàn diện hơn về những giá trị của dòng họ.

Tuy nhiên cho đến nay chưa có một công trình nào đề cập đến những giá trị dòng họ cũng như những biến đổi văn hóa dòng họ của dòng họ Trần thôn Trung Hưng. Đây cũng là lý do để tôi thực hiện đề tài này.

3. MỤC ĐÍCH VÀ NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU

3.1. Mục đích

Trên cơ sở nghiên cứu những lý thuyết liên quan đến vấn đề, khóa luận tập trung vào việc nghiên cứu những biến đổi văn hóa vật thể và phi vật thể

của dòng họ Trần thôn Trung Hưng. Từ đó chỉ rõ nguyên nhân của sự biến đổi, đồng thời đưa ra một số giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng.

3.2. Nhiệm vụ

Để đạt được mục đích trên, yêu cầu làm rõ các nhiệm vụ sau:

- Làm rõ cơ sở lý thuyết về dòng họ và văn hóa dòng họ
- Tập trung nghiên cứu sự biến đổi các yếu tố văn hóa vật thể và phi vật thể của dòng họ Trần thôn Trung Hưng.
- Tìm hiểu nguyên nhân của sự biến đổi, từ đó đề xuất một số giải pháp nhằm giữ gìn bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng.

4. ĐỐI TƯỢNG, PHẠM VI NGHIÊN CỨU

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của khóa luận là các yếu tố văn hóa vật thể và phi vật thể của dòng họ Trần thôn Trung Hưng trong quá khứ và hiện tại.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Phạm vi không gian nghiên cứu của khóa luận là thôn Trung Hưng, xã Mai Trung, huyện Hiệp Hòa, tỉnh Bắc Giang.

Phạm vi thời gian nghiên cứu của khóa luận là nghiên cứu những biến đổi văn hóa của dòng họ Trần ở thôn Trung Hưng từ năm 2010 đến nay.

5. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Phương pháp thống kê: Khảo sát, tập hợp và thống kê các tư liệu liên quan đến dòng họ Trần thôn Trung Hưng.

Phương pháp điền dã: Tiến hành điền dã tại thôn, gặp gỡ và trao đổi với cán bộ văn hóa của thôn cùng những người có uy tín trong dòng họ.

Phương pháp phân tích tổng hợp: tiếp cận đối tượng một cách khoa học, cụ thể để đảm bảo vấn đề được đánh giá một cách khái quát và toàn vẹn.

Phương pháp liên ngành: do văn hóa học là một ngành khoa học rộng nên khi tiến hành đề tài này, tôi đã vận dụng những tri thức thuộc nhiều ngành khác nhau để có thể lý giải một số vấn đề liên quan đến đề tài.

6. Ý NGHĨA LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN

Khóa luận là công trình đầu tiên giới thiệu một cách có hệ thống về giá trị văn hóa dòng họ Trần cũng như sự biến đổi của chúng trong điều kiện kinh tế xã hội mới.

Khóa luận đề xuất một số giải pháp nhằm góp phần bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng trong giai đoạn hiện nay.

Khóa luận là tài liệu để giáo dục truyền thống ở địa phương.

Khóa luận sẽ góp thêm vào tư liệu nghiên cứu dòng họ Trần ở thôn Trung Hưng nói riêng và các dòng họ ở Việt Nam nói chung trong quá trình phát triển làng xã và đất nước.

7. BỐ CỤC CỦA KHÓA LUẬN

Ngoài Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo, Phụ lục, nội dung chính của khóa luận được chia làm 03 chương:

Chương 1: Cơ sở lý thuyết về dòng họ và biến đổi văn hóa dòng họ

Chương 2: Biểu hiện biến đổi văn hóa dòng họ Trần thôn Trung Hưng, xã Mai Trung, huyện Hiệp Hòa, tỉnh Bắc Giang.

Chương 3: Một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dòng họ Trần, thôn Trung Hưng, xã Mai Trung, huyện Hiệp Hòa, tỉnh Bắc Giang trong giai đoạn hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Duy Anh (2002), *Việt Nam văn hóa sử cương*, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.
2. Trần Lâm Biền (1993), *Cây cỏ trong nghệ thuật tạo hình của người Việt*, Nxb Mỹ thuật, Hà Nội.
3. Phan Kế Bính (1990), *Việt Nam phong tục*, Nxb Tổng hợp Đồng Tháp.
4. Phan Đại Doãn (1992), *Làng Việt Nam một số vấn đề kinh tế xã hội*, Nxb Mũi Cà Mau.
5. Phan Đại Doãn và Mai Văn Hai (2000), *Quan hệ dòng họ châu thổ sông Hồng*, Nxb KHXH, Hà Nội.
6. Nguyễn Đắc Hưng (2010), *Văn hóa Việt Nam giàu bản sắc*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
7. Nguyễn Văn Mạnh (2006), “*Vai trò của dòng họ và tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên của cư dân Huế xưa và nay*”, Thông báo Dân tộc học.
8. Nguyễn Hồng Phong (2005), *Một số công trình nghiên cứu khoa học xã hội và nhân văn (tập 1)*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
9. Nguyễn Hồng Phong (1959), *Xã thôn Việt Nam*, Nxb Sử học, Hà Nội.
10. Trần Từ (1984), *Cơ cấu tổ chức của làng Việt cổ truyền ở đồng bằng Bắc Bộ*, Nxb KHXH, Hà Nội.
11. Viện sử học (1977 – 1978), *Nông thôn Việt Nam*, Nxb KHXH, Hà Nội.
12. Viện Viện Ngôn ngữ học (2000), *Từ điển Tiếng Việt*, Nxb Đà Nẵng - Trung tâm Từ điển học,
13. Văn hóa dòng họ ở Thái Bình (1999), *Kỷ yếu hội thảo khoa học, Sở Văn hóa thông tin Thái Bình, Viện nghiên cứu văn hóa dân gian*, Nxb Xây dựng, Hà Nội.
14. Văn hóa các dòng họ ở Nghệ An với sự nghiệp thực hiện chiến lược con người Việt Nam đầu thế kỉ XXI (1997), *Kỷ yếu hội thảo khoa học, Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam*, Nxb Nghệ An.